

دوره مغلظ در نظام حقوقی ایران

www.ketab.ir

محمد امین ثابت سروستانی
قاضی دادگستری و مدرس دانشگاه

سرشناسه	: ثابت سروستانی، محمدمامین، ۱۳۶۴ -
عنوان قراردادی	: ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: دیه مغلظ در نظام حقوقی ایران / محمدمامین ثابت سروستانی
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۴ ص
شابک	: 978-600-114-556-8
وضعیت فهرست‌نویسی	: قیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص ۱۰۳.
موضوع	: دیات
موضوع	: دیات - ایران
رده‌بندی گره	: ۱۳۹۵ ۹ ۲ د ث / ۱۹۵ / ۷ BP
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷ / ۳۷۵
شماره ثبت کتابخانه	: ۴۱۸۵۶۶۳

انتشارات خرسندی

خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان لبافی‌نژاد، نرسیده به

خیابان دانشگاه، پلاک ۱۴ واحد ۲

تلفن: ۵-۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵-۵۸۴۰۵۸۴

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تهران، ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۲، تهران، ۶۶۹۵۰۳۱۹ - ۶۶۷۵۵۹۱۰

فروشگاه شماره ۳: خیابان انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی) تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

دیه مغلظ در نظام حقوقی ایران

محمدمامین ثابت سروستانی

چاپ اول: ۱۳۹۵ - تیراژ: ۵۰۰ جلد - قیمت: ۸۰۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-556-8

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۵۵۶-۸

فهرست مطالب

۹	..... پیشگفتار
۱۳	..... فصل اول: کلیات
۱۳	..... ۱- پیشینه تاریخی ماه‌های حرام
۱۸	..... ۱-۱- بعد از اسلام
۱۹	..... ۲- تعاریف
۲۰	..... ۲-۱- دیه
۲۰	..... ۲-۱-۱- تعریف لغوی
۲۰	..... ۲-۱-۲- تعریف اصطلاحی
۲۰	..... ۲-۱-۲-۱- تعریف از دیدگاه فقه شیعه
۲۱	..... ۲-۱-۲-۲- تعریف از دیدگاه اهل سنت
۲۲	..... ۲-۲- تغلیظ دیه
۲۴	..... ۳- ماهیت دیه معطل
۲۵	..... ۳-۱- تعامل حقوق دیه با مجازات‌های مالی
۲۵	..... ۳-۱-۱- تعریف و اوصاف مجازات‌های مالی در فقه اسلامی
۲۵	..... ۳-۱-۱-۱- تعریف
۲۶	..... ۳-۱-۱-۲- اوصاف
۲۸	..... ۳-۱-۱-۳- تقابل دیه با مجازات‌های مالی
۳۵	..... ۳-۲- تقابل حقوقی دیه با ضمان مالی
۳۵	..... ۳-۲-۱- تعریف و اقسام ضمان مالی در فقر و حقوق موضوعه
۳۵	..... ۳-۲-۱-۱- تعریف
۳۵	..... ۳-۲-۱-۲- اقسام
۳۶	..... ۳-۲-۱-۳- ضمان قهری
۳۷	..... ۳-۲-۲- تقابل ماهیت حقوقی دیه با ضمان مالی
۳۸	..... ۳-۳- نتیجه‌گیری
۳۸	..... ۴- فلسفه و حرمت ماه‌های تغلیظ دیه
۴۳	..... فصل دوم: اسباب، ادله، احکام تغلیظ دیه در فقه اسلامی
۴۴	..... ۱- اسباب تغلیظ دیه و ادله آن
۴۴	..... ۱-۲- اسباب تغلیظ دیه در فقه شیعه
۴۴	..... ۱-۲-۱- ادله و احکام ماه‌های حرام

۴۵	..... ۱-۲-۱-۱. ماه‌های حرام در قرآن
۴۹	..... ۱-۲-۱-۲. ادله تغلیظ در ماه‌های حرام
۵۱	..... ۱-۲-۲. ادله و احکام حرم مکه
۵۱	..... ۱-۲-۲-۱. حرمت حرم مکه و حدود آن
۵۴	..... ۱-۲-۲-۲. حکم تغلیظ ديه در حرم
۵۷	..... ۱-۲-۳. مسائل پيرامون احکام حرم مکه و ماه‌های حرام
۵۷	..... ۱-۲-۳-۱. تغلیظ ديه در ساير امکنه و ازمنه
۵۹	..... ۱-۲-۳-۲. قتل در حرم و در ماه حرام
۶۰	..... ۱-۲-۴. تأثیر رابطه خویشاوندی در حکم تغلیظ ديه
۶۲	..... ۱-۳. اسباب تغلیظ ديه در مذاهب عامه
۶۴	..... ۲. شرایط کیفیت تغلیظ
۶۴	..... ۱-۱. وقوع فعل جانی، صدمه و فوت در ماه حرام یا حرم مکه
۶۹	..... ۱-۲. سختی معصومیت
۷۰	..... ۱-۳. تأثیر نوع قتل بر حکم
۷۴	..... ۲-۱. تغلیظ در ديه بر اطراف و جنایت بر اعضا
۷۵	..... ۲-۱. ديه مغلظ و پرداخت آن نسبت به مال یا هر شخصی دیگر غیر از مرتکب
۸۲	..... ۲-۱. ممکن است این سوال بجا بر مطرح شود که اگر کسی به خود جنایت وارد کرد آیا تغلیظی وجود دارد یا خیر؟
۸۲	..... الف. جنایت عمد
۸۳	..... ب. جنایت غیر عمد
۸۴	..... ۲. کیفیت تغلیظ ديه در فقه اسلامی
۸۵	..... فصل سوم: تغلیظ در حقوق کیفری
۸۵	..... ۱. حرمت ماه‌های حرام و سابقه قانونی
۸۷	..... ۲. اسباب تغلیظ ديه
۸۷	..... ۲-۱. حرم و ماه‌های حرام در قانون
۸۹	..... ۲-۲. تغلیظ در ساير ازمنه و امکنه
۸۹	..... ۲-۳. تغلیظ ديه در قتل خویشاوندان و تبصره مخدوف ماده ۲۹۹
۹۰	..... ۲-۴. حکم تغلیظ در موارد مسئولیت بی‌المان، با توجه به ماهیت ديه مغلظ
۹۱	..... ۳. شرایط تغلیظ در حقوق کیفری
۹۲	..... ۳-۱. نوع قتل مشمول تغلیظ
۹۵	..... ۳-۲. وقوع صدمه و فوت - هر دو - در ماه حرام یا حرم مکه
۹۸	..... ۳-۳. مقدار ديه مازاد در هنگام تعدد اسباب
۹۹	..... ۳-۴. اثر جهل نسبت به حکم یا موضوع
۱۰۱	..... ۳-۵. تغلیظ ديه در قتل اهل ديه مطابق با قانون
۱۰۲	..... د. کیفیت تغلیظ ديه در قانون ایران
۱۰۳	..... فهرست منابع

پیشگفتار

زمان با حیات بشر اکنون حقوق به عنوان جزء لاینفک زندگی همواره با انسان همراه و با تحولات انسان جامعه انسانی همیشه در حال دگرگونی و فراز و نشیب بوده است. در ابتدا مباحث حقوق به صورت ساده و نه چندان فنی پیش روی بشر اولیه وجود داشته و بشر برای حفظ و بقای خود به آن توجه می کرده است. اما همزمان با متمدن شدن انسان این موضوع به چگونگی‌هایی خاصی پیدا کرده و به شاخه‌های مختلفی تقسیم شده است. در این میان حقوق جزا که مستقیماً با مسائل حاکمیتی و حفظ حقوق و آزادی‌های افراد جامعه مرتبط است، همواره مورد توجه خاص و ویژه بوده است. از زمانی که تاریخ به یاد دارد، حقوق جزا کم‌ترین مسائل را دربردارد از زمانی که حمورابی در استل معروف خود سازمان دادگسترده‌ای را در قدرت قانون‌گذاری و اجرای آن را از شمش، رب‌النوع خورشید و برای عدالت دریافت می کند تا به امروز که مباحث جدیدی مثل عدالت ترمیمی و حقوق جزای قراردادی خودنمایی می کند، حقوق جزا جایگاه خود را حفظ کرده است. یکی از شاخه‌های مهم در حقوق جزا، جرایم علیه اشخاص است که به فراحور حیات انسان و آزادی‌های او بیشترین توجهات را به خود اختصاص داده است. در حقوق ما که برگرفته از فقه اسلامی است بحث تغلیظ دیه به عنوان یک بحث جزئی در مقابل مباحثی که در جرایم علیه اشخاص مطرح است، از زمان صدر اسلام و شاید قبل از آن وجود داشته اما به خاطر گستردگی و اهمیت سایر مباحث در این بخش کمتر به

آن پرداخته و توجه شده است و به‌رغم وجود فقه پویای اسلامی هنوز ابهامات و سؤالاتی درخور بحث دارد. در این کتاب سعی شده است مسائل پیرامون تغلیظ دیه به عنوان یک حکم اسلامی که در قانون فعلی ما نیز مورد قبول و توجه قرار گرفته است به صورت مشروح مورد بررسی قرار گیرد و تا حد امکان ابهامات آن مورد تحلیل واقع شود. لذا باید گفت علی‌رغم اینکه در خصوص سابقه موضوع تغلیظ دیه با توجه به موقعیت قرار گرفتن آن در باب دیه تقریباً در تمام کتاب‌های فقهی قسمتی از بحث را به این موضوع اختصاص داده‌اند لیکن این مشکل وجود دارد که در هیچ کدام از کتب فقهی، تمام مسائل و سؤالات راجع به تغلیظ دیه پیش‌بینی و مورد تجزیه و تحلیل واقع نشده است. در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ تنها ماده ۹۵۵ به موضوع تغلیظ دیه اشاره داشت. لیکن در قانون مجازات جدید مصوب ۱۳۹۲ سه ماده به موضوع فوق حتماً تصریح پیدا کرده است و در قانون جدید جزئیات بیشتری جهت رفع ابهامات پیشین ذکر شده است.

این کتاب برای نیل به اهداف ذیل تدوین شده است:

- شناخت اینکه آیا غیر از واقع شدن صدمه و فوت در ماه حرام یا در حرم مکه، شخصیت جانی و مجنی‌علیه یا وجود رابطه خاصه یا بدنی، تأثیری در این حکم دارد یا نه؟

- شناخت اینکه آیا تغلیظ دیه فقط شامل قتل می‌شود یا مجازات مادون نفس را نیز دربرمی‌گیرد.

- شناخت دلایل و مستندات فقهی راجع به بحث تغلیظ دیه.

- شناخت ماهیت دیه مغلظ و اینکه آیا ماهیت مجازات دارد و چیزی شبیه

ضمانت است یا ماهیتی مستقل دارد؟

- شناخت اینکه آیا این حکم در مورد بقعات متبر که انمه نیز جاری می‌شود؟

همچنین در ماه‌هایی که مبارک‌تر از ماه‌های حرامند و ارزش خاصی در دین مبین

اسلام دارد می‌توان این حکم را تسری داد؟

قبل از تشریح هر موضوع ابتدا لازم است تعریفی جامع و مانع از موضوع در دسترس باشد تا در یافتن مصادیق اشتباهی صورت نگیرد. به علاوه لازم است با توجه به فوایدی که در آگاهی یافتن از سابقه بحث پیش‌رو وجود دارد، پیشینه آن مد نظر قرار گیرد. به همین جهت فصل اول با عنوان تبیین مفاهیم و پیشینه به دستیابی به همین اهداف اختصاص پیدا می‌کند.

در فصل دوم به بررسی ادله و احکام تغلیظ دیه و مباحث پیرامون آن در فقه اسلامی با توجه به فقه عام پرداخته می‌شود. در فصل آخر یعنی فصل سوم که تغلیظ دیه در آن نام دارد سعی می‌شود مباحث هر دو فصل قبل در حقوق کنونی مورد بحث قرار گیرد. البته به توجیه به این نکته که قانون ما برگرفته از شرع است لذا بیشتر مباحثی مطرح می‌شود که در آن قانون یا نظر مشهور در فقه را نپذیرفته یا با الفاظی که بیان کرده این شبهه ایجاد می‌کند که نظر خاصی را در نظر داشته است.

محمدامین ثابت سروستانی